

ТВОРЧЕ СПРИЙМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Усім хорошим, що є у моєму житті, я маю завдячувати, насамперед, Валентину Олексійовичу Моляко. Вже понад тридцять років, як Валентин Олексійович взяв мене на своє могутнє крило, і з тих пір ми разом: серце до серця, плече до плеча, сльоза до сльози. Ще тоді, у 81-му, при вступі до аспірантури, мене полонив КАРУС і донині він є моєю Науковою Вірою – і взагалі це був і є єдиний сенс мого життя.

Валентин Олексійович – геніальний Учитель. Він жодним чином не «нав'язує» учню інформацію. Навпаки, інформація подається за обсягом – дуже значна, але компактно структурована, «розквітчана» акцентами-баченнями – так, що хочеться слухати і розуміти. І якщо у процесі сприймання учнем інформації виявляється його належна психологічна готовність до цього, то подача інформації розвивається; якщо ж він не «резонує» на домінуючі її кванти, то «оберти її подачі стишуються» так, щоб слухач міг знайти, «узріти» у цьому матеріалі щось цікаве, захоплююче, зрозуміле і надихаюче. Такою є «канва» роботи з учнем на першому, стартовому етапі. Завдяки цьому підходу учень зникає до самостійності: самому треба обирати проблему, тему дослідження, самому шукати інформацію для її вирішення (книги, статті, методики), розробляти методичний інструментарій її вирішення, самому створювати наукові ідеї. І пірнувши у цей потік наукової творчості, починаєш розуміти важливість того, як слід належно цінувати кожну зустріч – бесіду з Учителем, якої чекаєш з радістю, надією, очікуванням тієї бажаної наукової, пізнавальної новизни, що по завершенні «уроку» обов'язково засяє новою зорею серед аксіоматичних знаків психологічного Зодіаку, які вже сформувались і формуються у свідомості учня під впливом широкого спектру наукових інформаційних джерел: книг, журналів, спілкування з іншими науковцями та ін.

Адже слухаючи Учителя, треба бути уважним-уважним, щоб не пропустити тієї інколи ледь «вловимої» системоутворюючої інформації, яка «легесеньким дотиком» трансформує і адекватно переорієнтовує весь стрій думок і уявлень учня (якщо учень готовий до цього могутнього впливу). А ця готовність визначалась, як мінімум, наявністю списку запитань до Вчителя. Зрозуміло, що запитання мали бути змістовними і достойними, в іншому випадку імовірність бесіди з Валентином Олексійовичем зводилась до нуля. І поки ця бесіда тривала, інші аспіранти «вболівали» за тебе (а чи ж вдасться тобі отримати від Учителя жадану підказку?). Полегшено звівши подих, з радістю підхоплювали «впійманий» тобою квант інформації від Учителя, і тоді всі разом, немов на новому зорельоті, відправлялись у нову подорож Психологічним Всесвітом.

Одна з геніальностей Валентина Олексійовича полягає в тому, що він відкрив для людства КАРУС – потужний ефективний стратегічний інструмент розв'язування задач у широкому розумінні цього слова. Адже є творчість у широкому розумінні і у вузькому розумінні. У широкому масштабі – це творчість Природи, Всесвіту; у вузькому – це творчість Людини. Відомо, що творчою діяльністю, строго кажучи, прийнято вважати таку діяльність людини, результатом якої є продукт, який характеризується об'єктивною но-

визною і суспільно корисною значущістю. Хоча, на думку В.О.Моляко, наявність суб'єктивної новизни вже є ознакою творчості.

Завдяки геніальності Валентина Олексійовича принципи розвитку природи знайшли відображення у стратегіях творчої мисленнєвої діяльності людини. Адже, наприклад, комбінування можна розглядати як стан речей у природі (у широкому розумінні) і як стратегію мислення людини (у вузькому розумінні). У природі щось нове може створюватись шляхом комбінування, за принципом аналогізування і за принципом антиподу. За тими ж принципами реалізується і творчість людини. Щоб віднайти і донести це відкриття людям, знадобився геній Валентина Олексійовича. Він, немов Прометей, видобув цю полум'яну інформацію і дав її людям з надією, що людство скористається цим вогнем з благою метою.

Психологічна концепція стратегіальної організації процесу творчості набула визнання серед вітчизняних і зарубіжних учених, а серед практиків у різних сферах творчої діяльності – авторська тренінгова система КАРУС; розроблені на її основі конкретні психологічні тренінги виявились оригінальними і надійними засобами системного підходу до розв'язування актуальних завдань у різних сферах творчої діяльності (наукової, педагогічної, технічної, художньої та ін.), при розв'язуванні актуальних проблем різного масштабу.

Чимало років трансляція цих знань здійснювалась через Республіканський будинок пропаганди науково-технічної інформації, де під керівництвом В.О. Моляко проводились цикли науково-практичних конференцій, відбувалась підготовка слухачів народного університету науково-технічних знань: інженери, педагоги, фахівці різних сфер господарства, культури, освіти із задоволенням відвідували заняття, які проводив і сам Валентин Олексійович, і співробітники його лабораторії, а по завершенні навчання відбувався захист дипломних робіт.

А коли Будинок Знань перестав функціонувати, Валентин Олексійович відкрив при своїй лабораторії Центр творчості і обдарованості, про який донині згадує з любов'ю і гордістю, але і не без смутку, адже офіційно (через об'єктивні обставини) його роботу було призупинено, хоча насправді діяльність, Центру продовжується на громадських засадах донині.

Багато учнів, одностудців з різних регіонів країни продовжують працювати в рамках тематики лабораторії, охоче приїздять на традиційні науково-практичні семінари з проблеми творчості та обдарованості, приймають участь у роботі щорічної Міжнародної наукової конференції «Проблеми психології творчості». Зокрема успішно діють філіали лабораторії психології творчості на базі Житомирського та Сумського державних університетів та гімназії №57 м. Дніпропетровська.

Так, у процесі копіткої повсякденної праці сформувалась і розвивається наукова школа під назвою «школа В.О. Моляко».

Саме Валентином Олексійовичем вперше в Україні була розроблена Програма роботи з одарованими дітьми, що передбачала пошук, навчання, розвиток, підтримку талановитих дітей і молоді. Ця програма була схвалена Колегією Міністерства освіти УРСР, її впровадження здійснювалось в закладах освіти України: середніх, загальноосвітніх, позашкільних, вищих. У подальшому на її базі розроблялись п'ятирічні Державні програми роботи з обдарованою учнівською молоддю.

Зрозуміло, що група з тематики розробки системи пошуку, навчання та розвитку обдарованих дітей працювала і в складі Центру творчості і обдаро-

ваності. Виконавцями цієї теми були зокрема заввідділами та інспектори Міністерства освіти України.

Значною теоретичною і практичною значущістю характеризується доробок групи Центру, що займалась дослідженням обдарованості дошкільників та молодших школярів під керівництвом доктора психологічних наук О.І. Кульчицької. В складі цього наукового осередку, окрім науковців, працювали багато досвідчених педагогів і психологів-практиків, які самі «знаходились», відгукуючись на гучні публікації (брошюри з ексклюзивними методиками діагностики та розвитку обдарованості користувались величезною популярністю і серед практиків), за підсумками участі в науково-практичних конференціях, що проводились групою кілька разів на рік.

Широкого резонансу в світовій психологічній науці набули праці В.О. Моляко, присвячені психологічному аналізу наслідків аварії на ЧАЕС, які виконувались ним у тому числі і в рамках діяльності групи з екологічної психології Центру творчості і обдарованості. Ним першим із вчених-психологів було опубліковано цикл статей з цієї проблематики, який став надійною теоретико-методологічною базою широкомасштабних наукових досліджень Чорнобильської тематики в Україні, в країнах близького і далекого зарубіжжя; цей цикл послужив важливою основою для розробки на той час нової у нас галузі психологічної науки – екологічної психології.

Своєрідним координаційно-методичним і науково-освітнім центром по роботі з обдарованими дітьми та молоддю став перший серед країн СНГ журнал «Обдарована дитина», з самого початку діяльності якого Валентин Олексійович очолював його редакційну раду.

Освячений любов'ю і мудрістю свого першого головного редактора Олени Іполитівни Кульчицької (Царство їй Небесне), донині він доносить кожному читачеві її променисту сердечність, устремління до Істини.

Ще один об'єктивно новий і суспільно значущий прояв геніальності В.О.Моляко – розробка концепції творчого сприймання інформації, основи якої закладені в його кандидатській і докторській дисертаціях, в концептуальних положеннях стосовно трансформації і побудови нового образу за схемою: ПРАОБРАЗ – ПРООБРАЗ – ОБРАЗ-ОРИЄНТИР – ВЕДУЧИЙ ОБРАЗ – ОБРАЗ-ПРОЕКТ – ОБРАЗ-РОЗВ'ЯЗОК.

І нині його творчий інструментарій спрямований на пошук об'єктивної новизни: на дослідження проблеми творчого поетичного сприймання, поетичного сприйняття людини в кризових і екстремальних ситуаціях. Аналізуються проблеми конструювання нових образів стосовно категорії масштабних полімодальних образів, побудова яких характеризується тривалими часовими відрізками і трансформаціями, пов'язаними з рядом суб'єктивних і об'єктивних детермінант. Зокрема досліджуються питання творчого поетичного відтворення крупномасштабних образів.

Поетія – це для нього найсокровенніше. Це його щомиттєва молитва за всіх перед Господом, щомиттєвий стан душі, мета, процес і сенс життя. Все – заради Неї, Єдиної.

Головний скарб Валентина Олексійовича – «мощное смиреномудрие» дістався йому від батьків – від Олександрі Яківни – мудре смирення, від Олексія Корнійовича – сильний рішучий розум (Царство їм Небесне), примножені власним життєвим подвигом та поміччю Печерських святих. З цього життєдайного джерела і черпає щедро він любов до людей, що проявляється в щомиттєвій допомозі всім, хто її потребує. Особливо відчуваємо цю підтримку

ми – ті, хто поряд. А оскільки вона щомиттєва, і оскільки людина до хорошо-го швидко звикає, то і не цінимо належно цю даровану Господом благодать.

Він завжди старається допомогти всім, хто потребує допомоги. А щонайголовніше в його щомиттєвому відгуку на страждання і біль цілого людства – щиросердечне прагнення навчити кожного конструювати творчі стани душі, які дозволяють творчо сприймати інформацію, що валом валить звідусіль у наші голови й серця. Щоденно він вчить нас власним прикладом обіймати серцем цілий світ з його проблемами і неспокоєм, структурувати своїм життям квант цього хаосу, генеруючи такі стани, що дозволяють творчо сприймати актуальну реальність. Здавалося б одним словом (але спробуйте це найвлучніше слово вчасно знайти!), одним поглядом (і спробуйте такий стан душі згенерувати) він уміє втішити, наставити страждущу душу, а який величезний труд тіла і духу стоїть за цією миттєвою здатністю швидкої допомоги людям.

«Сердце чисто созижди во мне, Боже...» – це все, що потрібно від життя цій людині. Тому так непросто наслідувати створювані ним повсякчас приклади взаємодії із Всесвітом, адже серед них є такі, що по суті є подвигами святими.

Саме тому дуже легко і боляче засмутити таку людину якоюсь власною недбалістю: в т.ч. в словах, почуттях, навіть, коли причиною тому є своя ж слабкість, немічність.

Прикладом свого життя, своєї творчості Валентин Олексійович вчить нас творчо сприймати існуючі інформаційні потоки. Терпляче наставляє, як за допомогою КАРУСу розв'язувати актуальні задачі, нейтралізовувати шкідливий вплив певних масивів інформації, здійснювати адекватний структурно-функціональний аналіз реальності. Його життєвий подвиг доводить, що КАРУС – це важливий інструмент духовності, щит і меч в «незримой брани».

Важливим знаряддям психологічного здоров'я і безпеки людини Валентин Олексійович вважає гумор, неперевершеним майстром якого є і він сам. Один із його жартів всеукраїнського масштабу: до відомого Книжкового клубу він записав не лише свою Мацапуру, а й котів співробітників лабораторії. Тож моя кішка регулярно отримує листи від директора клубу із зверненням: «Шановна Клеопатра Аполлонівна!». До речі, вишукані імені та прізвища цих ексклюзивних учасників Клубу теж придумав Валентин Олексійович.

Є дві речі, дві аксіоми – утаємничені уподобання Валентина Олексійовича – чай і варення. Ці незбагненні таїнства у його виконанні набувають змісту надзвичайно вишуканого ритуалу, сповненого сили і натхнення. І ті, кому пощасливилось хоч раз торкнутись процесу чи результату цієї матеріалізованої поезії, щиро радіють за нас, співробітників лабораторії, оскільки ми повсякчас живемо в цій життєдайній атмосфері творчого комфорту. Знову і знову їм хочеться повертатись до нашої лабораторії, щоб ще раз зануритись у веселкові промені особистості Генія. Пояснюють це вони, здавалося б, просто: «Такого більше ніде нема», і прикипають серцем до його поезії, справи і душі.

Як свідчить історія науки і мистецтва, така захопленість особистістю майстра часом призводить людину до прагнення створити собі кумира. Щоб убезпечити людей від такого необачного кроку, Валентин Олексійович, домінуючою стратегією творчої діяльності якого є реконструювання, завбачливо вибудовує свого роду психологічних взаємозахист: як елемент спонтанного тренінгу, дає людині задачу, розв'язання якої є необхідним для її подальшого творчого зростання (у різних сферах буття) і потребує подолання пев-

